

HENRICUS I

REGIS LUDOVICI VII FRATER

REMENSIS ARCHIEPISCOPUS

NOTITIA

(Gall. Christ. nov., IX, 88)

Ex episcopatu Bellovacensi transit ad sedem Remensem Henricus frater Ludovici VII regis xix Kal. Februar. anno 1162, ex Chronico Remensi quod modo laudavimus electionem probante Alexandro III papa, qui ei pallium misit per abbatem Grandis Silve. Nec mora Henricus cum suffraganeis suis Catalaunensis Ecclesiæ honori pro data occasione incubuit. Agebatur de electione episcopi, cui contradicebat Henricus Campaniæ comes, atque ejus impulsu Ludovicus rex. Cum vero post multis contentiones nihil promoveretur, delata res ad Alexandrum. Scripsit primum Alexander mense Julio Remensi archiepiscopo, paratum se esse votis ejus obsequi, nisi contrariam in rege alverteret voluntatem; sed rem ad S. Lucæ festum terminandam distulisse, ut interim archiepiscopus cum emollire et ad suam sententiam suavis verbis pertrahere posset. Deinde post aliquot dies Brivata agens, eundem præselem cum rege invitavit ad familiare colloquium eo de negotio habendum apud Clarum Montem, ubi concilium ab Alexandro celebratum fuisse observat ex Wasseburgo Marlotus. Quid in eo concilio pro Catalaunensi Ecclesia actum fuerit, an ad illud rex et archiepiscopus accesserint, omnino nos latet. Illud unum scimus, convenisse inter utrumque, ut « si causa electionis, quæ in Ecclesia Catalaunensi celebrata erat, legitime cognosceretur in præsentia papæ, id eidem regi nec grave fore aliquatenus, nec molestum. »

Interea Octaviani antipapæ partes impense fovebant Fredericus imperator et Henricus Campaniæ comes, regemque Ludovicum ad se trahere adabantur. Ea de causa Fredericus colloquium indixerat apud Pontem Laonæ, vulgo *Saint-Jean de Luone*, convocatis imperii prælatis omnibus, scripseratque ad Lugdunensem et Remensem archiepiscopos litteras quas habes apud Quercetanum Hist. Franc. tom. IV, pag. 576 et 580, ut eos ad colloquium invitaret. His vero ubi litteras accepit Henricus, significavit statim regi fratri, ut a parata sibi decipula caveret, his verbis: « Reverendo D. et fratri

A suo Ludovico Dei gratia Francorum regi Henricus Remorum dictus archiepiscopus, salutem. Vehementer admiramur, et vehementius perturbamur in his quæ significata sunt nobis, comitem scilicet Henricum sacramenta firmissimasque securitates ex parte vestra, sicut dicitur, imperatori dedisse, quod illum Octavianum generaliter cum Ecclesia Gallicana in apostolicum debeatis recipere. A quo vero nobis hoc sit significatum nec habemus nec debemus vobis intimare. Sit in hoc tantæ necessitatis articulo circumspecta vestra discretio, ne per filios tenebrarum innocentia vestra tam animæ quam corporis miserabile patiatur naufragium. Vale. » Nec minus dolos imperatoris veritus Alexander, colloquio adesse constanter recusavit, scripsitque ad Henricum in hæc verba: « Præsentibus litteris prudentiam tuam sollicitamus, ut ad disturbancem illius colloquii quod cum Frederico dicto imperatore idem rex se proposuit habiturum, omnibus modis intendas, et quod nulla ratione hujusmodi propositum habeat complementum quibuscumque modis poteris efficias. »

Res tandem Alexandro pro voto successit. Aversus enim ab imperatore Ludovicus, Henrici fratris, ut credere est, et « Clavallensium iactante, » ut ait Albericus in chronico, consilia ejus dissipavit omnia, et legitimo pontifici duciiceps constantissime adhesit. Hæc omnia fuse enarrat chronographus Yezeliacensis, Spicil. tom. III, pag. 578. Postea sæpissime ad Henricum scripsit Alexander tam pro suis quam pro Ecclesiæ negotiis urgentibus. Extant litteræ ejus eodem anno scriptæ de legato suo apud regem commendando, de episcopo Atrebatensi eligendo, de canonicis sæcularibus ex utroque monasterio Boloniensi S. Mariæ et S. Wilmari ejiciendis regularibusque restituerendis, de Mattheo comite Boloniæ, qui monialem duxerat, de episcopo Aurelianensi, de quibusdam hæreticis. Anno 1163 Henricus confirmavit ecclesiæ S. Justi annuatim quinq; ecclesiarum quæ ei jam contulerat dux ecclesiæ Bellovacensi præsideret. Sed cum eodem

anno propter valetudinem concilio Turonensi adesse nequisset, Alexander de morbo illo multum anxius scripsit ad eum his verbis : « Novimus et plena veritate tenemus quomodo tu tanquam verus Israelita pro exaltatione ac defensione sacrosanctæ Ecclesiæ fortiter et constanter pugnasti, et te ipsum contra Damascum fortitudinis turrim opponens, causam ejusdem Ecclesiæ fideliter agere atque tractare sicut propriam studuisti. Unde nos et fratres nostri hæc omnia memoriæ nostræ tenaciter insigentes, tibi super infirmitate, qua te superni Conditoris dextera visitavit, tanquam fratri charissimo et strenuissimo Ecclesiæ propugnatori intenta mentis affectione compatimur, et plurimum in Domino condolemus. Quapropter circa incolumitatem tuam anxii admodum et solliciti existentes, tuam nobis charissimam fraternitatem apostolicæ benedictionis alloquio et nostris litteris duximus visitandam... Nos enim, si tibi beneplacitum fuerit et acceptum, aliquas majores personas de fratribus nostris ad te visitandum mittemus, et per nos ipsos in propria persona, si profuturum tibi et utile crederemus, non dubitaremus subire laborem. » Anno 1164 valetudine recepta Henricus illatam Lugdunensi archiepiscopo injuriam a Rocciensi comite, qui nuntium præsulis illius pecunias deferentem impie spoliaverat, prosecutus est. Tum novas ab Alexandro litteras accepit de variis quæ in regia consilio agitabantur et ad res ecclesiasticas pertinebant colloquiis.

Eodem anno tumultus exorti ob recens erectas communias tantum excreverant ubique, ut sæpius ad effusionem usque sanguinis perventum esset. Regis quidem præcepto nihil justius, nihil ad publicam utilitatem accommodatius videbatur, si concessæ auctoritatis limites scabini non excessissent. At freti conditione temporis, pontificumque discordia pluribus in locis veriti non sunt ecclesiasticæ libertati violenter manum injicere, ac profanæ suæ ditioni ipsum subjicere sacerdotium. Il vero motus apud Remos tandem cõservare, nec semel itum ad arma quibus commota et concussa civitas, donec communia perfecte stabiliretur. Enim vero scabinis privilegii fines transgredientibus, protectionemque omnibus promiscue ac sine defectu offerentibus, iis quoque qui jurisdictioni ecclesiasticæ subdebantur, Henricus horum molitioni tam ex debito officii quam ex ministrorum quæ ab his premebantur querela obvium censuit. Sed ut quanto studio, imo quam acriter ac severe id factum ab eo melius intelligatur, in medium adducenda sunt verba Joannis Sarisberiensis lugubrem rei publicæ statum graphicè depingentis eo tempore quo hæc gesta sunt, oblatam quoque a civibus ultro satisfactionem, eorum animos pro avita libertate tuenda, totiusque rei seriem et exitum.

« Domino Joanni Pictaviensi episcopo Joannes Saresberiensis. Regnorum collisiones et terræmotus magni, et imminentium periculorum exitus, me

A calamam suspendere diutius coegernat, et commedia scribendi tempora exspectare. Bellici namque tumultus æstate fere tota ferventes intermeandi facultatem litterarum portitoribus præcluserunt, et in Remensi urbe orta seditio sic turbavit provinciam, et vix tutum fuerit ingredi vel egredi civitatem. Conspiraverant enim cives de clericorum consilio et auxilio militum, nitentes contra archiepiscopum, qui novas quasdam, indebitas et intolerabiles servitutes volebat imponere civitati, et ecclesiarum turres, et domos munitiores occupantes, officialibus et amicis archiepiscopi ejectis ab urbe, multas ei injurias intulerunt. Et primo quidem ei omnia humilitatem exhibuerunt, parati duo milia librarum, sicut multi testantur, conferre in ærarium ejus, dummodo eos jure tractaret, et legibus vivere pateretur quibus civitas continue usa est a tempore S. Remigii Francorum apostoli. Adierant etiam Christianissimum regem; sed nec per eum rigorem archiepiscopi flectere potuerunt. Confugerunt itaque ad comitem Henricum, et ex ejus consilio cesserunt regi, quem archiepiscopus adduxerat, ut in brachio ejus contereret civitatem. Rex autem dolens, sed tamen fratris satisfaciens voluntati circiter quinquaginta domos dirui fecit, et recessit. Cives vero die tertia redierunt, et in ultionem dirutarum domuum funditus everterunt domos militum faventium archiepiscopo, vicedomani scilicet sui, et alterius qui in urbe gesserat præfecturam. Unde motus archiepiscopus comitis Flandriæ imploravit auxilium, eumque cum mille militibus adduxit Remis, ut cives perirent in ore gladii, aut redinendi et torquendi conjicerentur in vincula. Sed illi præsentientes adventum comitis iterato cesserunt, sic evacuantes urbem ut Flandrensium inedia confecti vix unius diei et noctis moram potuerint sustinere. Et qui archiepiscopus in recessu eorum cives ad propria redituros non dubitabat, per comitem Robertum fratrem suum ignaris Flandrensibus cum eis pacem fecit, acceptis quadringentis quinquaginta libris in recompensationem damnorum, quæ ut multiplices injurias et contumelias taceam in quadruplum excreverant, concedens ut de cætero moribus utantur antiquis. Sic itaque damnosam et ignominiosam cum civibus faciens pacem, adhuc cum clero exercet inimicitias, et se juri offerentes exercet ecclesias. »

Hæc Sarisberiensis, quibus Marlotus animadversiones suas subjungit in hunc modum : « Exterus hic doctor, ac recens hospitio Remis exceptus breviter quidem perstringit quam acerbè tumultuatum sit sub Henrico; et non satis aperit quænam essent indebitæ illæ servitutes quas civibus imponere nitabatur, nec jura seu consuetudines quibus a tempore S. Remigii (huo ante Francorum monarchiam ut quidam volunt) usos fuisse asserit. Leges sane municipales habuisse haud abuierim, de iis licet nusquam meminerit Flodoardus. Utrum autem eas primum abrogare tentaverit archiepiscopus, idque

locum dederit dissidio, non satis constat. Imo videtur potius in communiae principes potissimum exarsisse, quod ex absentia sua elati nimium sibi arrogassent, gravamina suis inferendo, ut toties apud regem episcopi alii hoc tempore conquesti sunt, probatque ulterius Philippi rescriptum ad majores communiarum totius provinciae Remensis. At Henricus novellae communionis institutioni obviam ivisse non contentus, ut alibi factitatum, veterem vivendi modum, seu consuetudines juxta quas scabini jus dicebant, antiquare voluit, ut iis sublati cives omnino officiariorum suorum jurisdictioni submitteret. Cum autem reluctantes animos, totamque adversum se commotam sensisset civitatem, coactus tandem est permittere ut suis ipsi uti possent legibus, interdicta tamen ut videtur scabinorum auctoritate, cum Guillelmus cardinalis Henrici successor eos restituerit anno 1182. Quod vero in clerum pariter seu canonicos exercuerit inimicitias, id accidisse puto ob privilegiorum infractionem, quibus concessa illis erat facultas excommunicandi, seu etiam absolvendi eos qui jura capituli violassent, aut clericorum bona invasissent. Verisimile est eum hujusmodi privilegiis ab Urbano II confirmatis ipsum in jucundo suo adventu suscribere noluisse, quod non minus dignitati archiepiscopali ea adversarentur, quam scabinorum ob communionem aucta jurisdictio ditiori suae temporali, cui tam acriter obstiterat. Exstant plurimae Alexandri III papae epistolae tam pro sopiendis ejusmodi querelis quam super aliis Remorum negotiis scriptae, quas videsis apud eundem Marlotum tom. II, pag. 393, et in amplissima Martenii aostri collectione, tom. II, pag. 665 et seqq. Caeterum tumultus illos cessasse anno 1167 probat Pagius, tom. IV, pag. 629.

Ad caetera quod spectat vitae suae momenta, transtulit eodem anno 1164 corpus sanctae Rictrudis, assistente Andrea episcopo Atrebatensi; et monasterii S. Laurentii de Nemore possessiones confirmavit. Anno circiter 1165, arbiter electus est a rege una cum Henrico comite Trecenti inter comitem Nivernensem et monachos Vezeliacenses. Anno 1166, defuncto Geraldo Tornacensi episcopo, cum Gualterum ejusdem ecclesiae decanum clerus et populus elegissent, electumque Henrico confirmandum ac consecrandum praesentassent, Noviomenses canonici, qui ecclesiam Tornacensem a sua disjungi aegre ferebant, ordinationi ejus intercedentes, Gualterum provocarunt ad sedem apostolicam. At Henricus, qui et electi meritum, et provocantium injustitiam noverat, posthabitis hisce litigiis, Gualterum nihilominus ordinavit. Quibus auditis Alexander miratus est vehementer id archiepiscopo excidisse, dureque increpitum admonuit, ordinato a se episcopo munere interdiceret, dum judicio ille suo sisteret sese et qui eum elegerant. Neque ita multo post causatus archiepiscopus, pontificis in se gratiam et dilectionem refriguisse, quod preces suas in Atrebatensis episcopi negotio noluisset admit-

tere, litteras ab eodem accepit blanditiis et laudibus plenas, admonitus tamen ut suffraganeos suos benigne tractaret, nec de S. Petri ecclesiis, hoc est exemptis, in ejus provincia constitutis, tanquam de suis disposeret, sed sua eas sinceret gaudere libertate. Eodem circiter anno Flaudriacae dioeceses visitans, Manichaeorum haeresis quosdam sectatores reperit tanta vesania elatos, ut se sordium omnino expertes existimarent, cum revera essent foedissimis vitis conspurcati. Hos primum monuit archiepiscopus ad Ecclesiae gremium redire ne altius iniquitas radices ageret. Eo autem nihil proficiente, et a censuris ejusdem quibus tandem in eos usus est ad sedem apostolicam proclamantibus, Ludovicus rex Alexandrum ne audirentur deprecatus est litteris quas legesis apud Marlotum tom. II, pag. 396.

Ex his porro quae tanto studio fiebant a Remensi archiepiscopo summus pontifex exhilaratus alia quaedam postmodum prudentiae ejus ac sapientiae commisit; ut scilicet de regimine scholarum Parisiensium statueret cum Willelmo Senonensi; atque ut Cameracensis electi interemptores publicae accensis candelis denuntiaret. Cumque ob aliquod crimen admissum interdicto terram cujusdam Bellovacensis dioecesis subjecisset, ac Ludovicus rex pro eo solvendo ad summum pontificem rescripsisset, deprecatorias ad archiepiscopum litteras prius mittendas censuit, nihilque de interdicti relaxatione agendum, donec in curia ejus aut Bellovacensis episcopi causa debitum finem sortiretur: Aliter enim, inquiebat, minus honestum esset ut sententiam a tanto viro canonice promulgatam, si id ei grave est, sine conscientia ejus facile solveremus. Multum praeterea sollicitudinis et curae impendit idem archiepiscopus pro Hugone Suessionensi episcopo, regis Ludovici cancellario adversus malevolos qui praeclearum hoc munus invadebant. At irritae preces ejus fuerunt apud Alexandrum pro regulari canonico qui saecularem cancellarii dignitatem in Ecclesia Noviomensi propensius ambebat, ut patet ex ejusdem pontificis rescripto, quod post Vassorium typis mandari curavit Marlotus.

Anno circiter 1167 motis inter ipsum et episcopum Bellovacensem quibusdam controversiis, scripsit ad eum Alexander, ut quae minus recte gesserat, emendaret, litteras aliquot, quarum ordo videtur nonnihil inturbatus. Vide in Regesto ejusdem summi pontificis apud Marten. collect. ampliss. tom. II, epist. 167, 169, 240, 336 et 357. Verum haec levioris momenti videbuntur, si meritum ejus habeatur ratio, quorum fama ad remotissimas gentes percrebuerat; id enim testantur litterae Amalrici regis Jerosolymorum, et L.... Nazareni episcopi, quas vide ibidem pagg. 803 et 864. Anno 1168 privilegium concessit monasterio S. Theoderici; et Ellantio monasterio dedit terram quae Forresta dicitur. Anno 1169 una cum Hugone episcopo Suessionensi dissidentes Franciae et Angliae reges

reconciliavit; postea vero nuptias tam filię Ludovici regis cum filio Frederici imperatoris, quam filię imperatoris cum filio regis impedivit. Anno circiter 1170 annualia canonicatum S. Symphoriani dedit Sandionysianis Remensibus. Eodem anno, ut nimis severitatis notam speciali gratia erga cives expungeret, statuit nundinas instituire quæ die Paschatis inciperent, finirent vero sequenti Dominica, externis mercatoribus ad eas frequentandas delinitis spe lucri, et indulgentiarum ac solemnitatis apparatu; sed eæ postea ob festi dignitatem in alium diem translatae sunt. Eodem rursus anno cum multum defecisset apud canonicos Remenses disciplinæ regularis vitæque communis observantia, confirmavit Samsonis decessoris sui decretum de solo pane distribuendo canonicis non residentibus; sed vita communis necdum potuit restitui. Ea de re graves ad eum litteras scripsit Alexander III; graves similiter ad canonicos quibus eos hortabatur ut quod male deseruerant suo bono resumerent, utrasque incassum.

Per id tempus atrocissimo bello petitus est Henricus a comite Trecensi propter castra et munitiones, quas contra Coterellos, prædones omnium nequissimos construxerat; resque ad summum pontificem delata est. Cum vero fruteta seu silvula S. Basolum inter et Vidulam prædatoribus illis præberent refugium qui viatoribus Catalauno Durocororum proficiscentibus clam parabant insidias, nihil potius habuit archiepiscopus, quam domesticæ ubi consulisset utilitati, homicidia, latrocinia, furta restringere seu cohibere, pacem et tranquillitatem circa urbis ambitum perfecte stabilire. Sed ne quid simile de cætero auferent, armata hominum manu (quos præsto semper habuit) turrim apud Septem Salices exstruxit per castellanum regendam, cui jura banni, justitiæ, molendinorum, ac piscaturæ ab Ascelino S. Basoli abbate accepta pro suo ac militum stipendio impertivit, ut patet ex charta ejusdem monasterii data anno 1171, quam Marlotus vulgavit. Eodem anno Hubertum abbatem

A S. Theoderici investivit de media parte vicecomitatus S. Theoderici.

Obiit anno 1175, et sepultus est in ecclesia cathedrali ante majus altare. De eo Necrologium hujus ecclesiæ his verbis: « Die 13 Novembris decessit Henricus piæ recordationis archiepiscopus noster, magni Ludovici regis filius, et quiescit intus; qui castrum quod Septem-Salices nominatur episcopio acquisivit, luminari ecclesiæ cereos viginti quatuor addidit habentes singulos libras quatuor quatuor quorum duo ante corpora sanctorum, duo super altare jugiter ardere debent, et duabus libris singuli constare. Plurima etiam ornamenta et nolit, crucem ex gemmis constructam, pelvim argenteam, candelabra cum baculis, et centum libras ad emendos redditus. » Laudatur præterea quod in viros doctos ea fuerit propensione ac liberalitate, ut quos fovere posset apud se retinuerit, subsidio eis collato ad decus et ornamentum ecclesiæ suæ; inter eos vero Radulfum Remensem decanum, et Joannem Sarisberiensem, utrumque Anglum. Scripsit epistolas liberiori calamo ad cardinales Ecclesiæ Romanæ et ad Alexandrum III papam, quæ habentur tomo II Miscellan. Baluz., pag. 228 et seqq. Ad eum vero scripsit Arnulfus Lexoviensis in gratiam Philippi de Chaumont ejus propinquum, regii sanguinis virum, cui post multa collata beneficia gratiam substraxerat Henricus. Cæterum quamvis a Guillelmo ejus successore exordium sumant plerique scriptores eorum Remensis ecclesiæ præsulum, qui *duces ac pares Franciæ* appellati sunt, dictus est tamen Henricus *par Franciæ, dux, et archipræsul Remensis* in litteris quas audita Thomæ Cantuariensis internecone scripsit anno 1171 ad Henricum II Angliæ regem Petrus Bernardi, ordinis Grandimontensis, corrector Vincennarum. De eo lege quæ scripsit Martennius noster collect. ampliss. tom. II, præfat., pag. 36 et seqq., unde hæc magna ex parte, et plurima quæ de eodem dicimus in ecclesia Bellocacensi transcripsimus

HENRICI

REMENSIS ARCHIEPISCOPI

EPISTOLÆ.

I.
Ad Bernardum Clarævallensem abbatem, pro episcopo Aletensi.

(Anno 1147.)

[Bibliotheca Patrum Lugd., t. XXI, p. 524.]

Patri suo, filius suus HENRICUS, quidquid filius patri.

D Non est insolentia, sed confidentia quod vobis scribo, benignissime Pater; scio quia non est meum loqui sicut vulneratus N. et dormiens in sepulcris; sed zelus, fateor, urit animam meam pro paupere isto episcopo qui, quia justitiam coluit, voluit æquitatem: plaga inimici percussus est; castigatione